

Veiðimálastofnunin, 30/9 1982

Útibú Borgarnesi

Þórir Dan Jónsson

X

Staðará í Steingrímsfirði.

Umsögn vegna framkvæmda Vegagerðarinnar árin 1981-1982.

1. Inngangur.

Að beiðni vegagerðarinnar var Staðará í Steingrímsfirði rannsökuð dagana 29-30/8 1982.

Markmið rannsókna var að leggja mat á afleiðingarnar af vegalagningu meðfram Staðará og Norðdalsá árin 1981 og 1982.

M.a. hefur farvegi árinna verið breytt á u.þ.b. 575 m löngum kafla, góður veiðistaður hefur gjörspillst og áin hefur oft verið mjög skollituð í ágústmánuði (og væntanlega eitthvað framan af september mánuði). Nauðsynlegt hefði verið að rannsaka seiðamagn fyrir og eftir breytingar, en slíkt var ekki gert. Rannsóknir fóru fram í þann mund er framkvæmdum lauk í ár. Vegna þess koma upp nokkur vafaatriði og hef ég þá reynt að geta í eyðurnar.

Uppeldis- og lífsskilirði fyrir lax í Staðará voru rannsökuð á vegum Veiðimálastofnunar árið 1980 og verður stuðst við þá rannsókn að nokkru leyti. Verður greint frá helstu niðurstöðum þeirra rannsókna hér á eftir ásamt niðurstöðum rannsókna á ári.

Rannsóknargögn og aðferðir.

Þau atriði sem mestu máli skipta varðandi uppeldisskilyrði fyrir lax, eru botngerð, hitastig og fæðumagn í viðkomandi á. Af þessu er tiltölulega auðvelt að athuga botngerð árinna á fljótlegan hátt. Hitastigs- og fæðurannsóknir eru mun tímafrekari og verður þeim þáttum gerð lítil skil.

Athuganir á ástandi laxastofnsins í ánni fór þannig fram að fiskseiði voru veidd með rafmagnsveiðitaki og fæst þannig hugmynd um þéttleika, tegundasamsetningu og vöxt seiða.

2. Niðurstöður.

Botngerð Staðarár má gróflega skipta niður á eftirfarandi hátt.

1. Frá fossi í Norðdalsá og niður að Flókatungugili (oft kallað "Gljúfur"). Klöpp og/eða grýttur botn (10-30 cm grjót í þvermál).
11. Frá Flókatungugili og niðurundir Hóla. Grýttur botn (10-30 cm í þvermál).
111. Fyrir neðan Hóla og niður að ósi. Ofarlega er malarbotn, en botninn verður fingerður eftir því sem neðar dregur.

Á 1 og 11 eru ákjósanleg uppeldisskilyrði fyrir laxaseiði, hvað varðar botngerð, en fáir góðir hrygningarstaðir. Þó er eitt-hvað um þá neðst í "Gljúfri".

Á 111 er lítið af góðum uppeldisskilyrðum fyrir stór seiði en ákjósanleg hrygningarskilyrði eru víða.

3. Rafveiðar.

Árið 1980 var rafveitt á fjórum stöðum og á sjö stöðum 1982. Niðurstöður rafveiðanna eru sýndar í töflu 1 ásamt áætluðum fjölda seiða á hverja 100 fermetra, en veiðni rafveiðitækisins var áætluð um 50%. Lengdar- og aldursdreifing veiddra laxaseiða er sýnd á mynd 1.

Af töflu 1 (og mynd 1) sést að í rafveiðum 23-24 júlí 1980 veiðast engin vorgömul- né eins vetur gömul seiði. Flest seiðin voru tveggja og þriggja vetra gömul, þ.e. klakin 1978 og 1977.

Í rafveiðunum 29-30/8 1982 er m.a. veitt á "sleppisvæðum", þ.e. svæðum þar sem "sumaröldum" seiðum var sleppt í fyrra. Nokkur sleppiseiðanna veiddust (sjá rafveiðistöðvar 1 og 3 í töflu 1 og á mynd 1. Flest náttúrulega fædd seiði sem veiddust voru fjögurra og fimm vetra gömul, þ.e. klakin 1978 og 1977. En það eru sömu árgangarnir og veiddust mest af í rafveiðunum 1980.

Lítið veiddist af yngri seiðum, en nokkur eins og tveggja vetra gömul seiði veiddust neðarlega í ánni.

4. Ályktanir frá niðurstöðum rafveiða 1980 og 1982.

Af niðurstöðum má ráða að einhver hluti seiðanna nái sjó-göngubróska fjögurra vetra gömul en afgangurinn ekki fyrr en fimm vetra gömul (örfá þó ekki fyrr en sex vetra).

1977 og 1978 árgangarnir eru all fjölmennir, en 1979 árgangurinn virðist að mestu hafa misfarist. Kemur það reyndar heim og saman við þær rannsóknir sem Veiðimálastofnunin hefur gert í öðrum köldum ám á Vestfjörðum, Norðurlandi og á Norðausturlandi, en tíðarfar var þó afar óhagstætt, seiðin komu því seint úr hrogni og hafa ekki náð nægum þroska (stærð + holdafar) til þess að lifa af veturinn.

Einnig eru 1980 og 1981 árgangarnir veikir (eins og tveggja vetur gömul seiði). Þó var tíðarfar nokkuð hagstætt víða um land árið 1980. Í rafveiðunum 23-24 júlí 1980 veiddist þó ekkert vorgamalt laxaseiði, og hafa þau líklega ekki enn verið komin upp úr mölinni þó þetta áliðið hafi verið af sumri. Mætti því búast við miklum afföllum á þeim seiðum vegna þessa. Sömuleiðis haustaði snemma 1981 og því mikil afföll einnig líkleg á vorgömlum seiðum það árið. Illa lítur út með klak í ár því engin vorgömul seiði veiddust í ár.

Staðará er á mörkum þess að vera byggileg fyrir náttúrulega klakin lax. Í góðu tíðarfari kemst sterkur árgangur upp en lítið virðist þurfa að bregða út af til þess að klak misfarist.

5. Framkvæmdir Vegagerðarinnar.

Stekkjjarfljót. Fyrirhugað er að setja veginn yfir Stekkjarfljót, sem er veiðistaður. Sl. tvö ár hefur Stekkjarfljót verið ónýtt sem veiðistaður því áin rennur núna mikið til fram hjá fljóti í öðrum farvegi. Ekki virðist áhugi allra veiðiréttareigenda Staðará meiri en svo fyrir þessum veiðistað, að þeir hafi látið verða af því að beina meira af ánni í Stekkjarfljót. Er það þó tiltölulega lítil framkvæmd. (Rétt þykir að benda á að samþykki veiðimálastjóra þarf að liggja fyrir áður en í framkvæmdir sem þessar er ráðist, samkv. 41. grein lax- og silungsveiðilaga frá 1970).

Ég tel þó rétt að meta skaðann að einhverju leyti sem verður við missi veiðistaðarins, m.a. vegna arðskrár.

Hólar. Vegurinn mun liggja nálægt veiðistað fyrir neðan Hóla.

Margir eru uggandi um það að veiðilíkur minnki vegna umferðar. Ekki er til nein "patent formúla" sem getur sagt til um hugsanleg áhrif umferðar á veiðilíkur manna, en rétt er að benda á það að víða liggja vegir meðfram eða yfir veiðistaði án þess að merkjanlegt sé að umferð spilli veiðilíkum manna. Er nærtækj að benda á Elliðaárna og Laxá í Kjós.

Einnig má benda á það að í Kollafirði liggur laxinn í bunkum fyrir ofan og neðan við ræsið yfir þjóðveginn, en þar fer eins og kunnugt er mikill fjöldi þungaflutningarbíla og fólksbíla.

Aratunguá. Yfir Aratunguá hefur verið gerð brú. Litillar óánægju gætir vegna brúarsmiðinnar og verður sleppt að fjalla nánar um þá framkvæmd, enda gafst ekki tími til að rafveiða í Aratunguá.

Nokkru neðar við nýja farveginn stendur til að taka mikið efni. Meðan Vegagerðin ekki fer í ána og gætir þess jafnframt að áin geti ekki brotið sé nýjan farveg, vegna efnistökkunnar sé ég lítið sem getur mælt á móti því út frá fiskifræðilegu sjónarmiði.

Ef út í ána verður farið, eða að áin nær að brjóta sér nýjan farveg tel ég að svipaðar forsendur til skaðabóta gildi og þær sem greint verður frá undir "Nýjum farvegi" hér á eftir.

Rétt þykir einnig að benda á það að við dýpkun ákveðins árkluta fylgir botnskrið í ánni ofan við framkvæmdastaðinn. Samfara því er hætt á að fæðudýrum seiða (aðallega skordýralirfur) fæki til muna, en slíkt leiðir óhjákvæmilega til lélegri ætisskilyrða fyrir laxaseiðin.

Nýr farvegur. Á nálega 575 metra löngum kafla hefur árfarveginum verið breytt. Gamli árfarvegurinn hafði nokkuð grófan botn (sjá skiptingu botngerðar hér á undan), og verður það að teljast gott uppeldissvæði sem þar fór forgörðum.

Árið 1980 var rafveitt nálega 100 metrum neðar en nýi farvegurinn liggur. (Sjá rafveiðistöð B 1980 í töflu 1).

Í ár var rafveitt fyrir ofan við vaðið þar sem gamli vegurinn fer upp á heiðina, þ.e. ca 750 metrum ofan við nýja farveginn. (sjá rafveiðistöð nr. 3 1982) töflu 1. Botngerðin er svo til sú sama á báðum rafveiðistöðunum og var í gamla farveginum.

Einnig var rafveitt í nýja farveginum (sjá rafveiðistöð nr 4 1982 í töflu 1). Árið 1980 var áætlað að á hverjum 100 m² væru um 22,1 tveggja vetra- og 40,3 þriggja vetra gömul seiði. Sömu leiðis voru 1,3 fjögurra vetra seiði á hverjum 100 fermetrum. Árið 1982 eru þarna 10 eins vetur gömul seiði (úr sleppingu 1981), 4 fjögurra vetra gömul og 2 fimm vetra gömul. Samkvæmt niðurstöðum rafveiðanna 1982 hefðu verið um 4 fjögurra vetra gömul seiði (1978 árgangur) og 2 fimm vetra gömul (1979 árgangur) á hverja 100 m² í gamla farveginum. Auk þess verður að reikna með einhverjum fjölda gönguseiða sem voru í ánni í maí en voru farin í ágúst.

Vegna skorts í rannsóknum áður en farveginum var breytt verður að geta sér til um þennan fjölda.

Ég tel best að bæta missi seiðanna sem í gamla farveginum voru með sumaröldum seiðum, því mjög lítið er núna af småseiðum ofarlega í ánni.

Útreikningar sýna að 4700 sumaralin seiði eru lágmarksbatur, en með allgóðum öryggismörkum má sjá að 7000 seiði séu réttlátar batur.

Ennþá er nýji farvegurinn fingerðari í botninn en sá gamli, en ég á von á því að áin nái að hreinsa sig niður á grófari botn í vetur. Tel ég því ekki að um neitt umtalsvert tap á uppeldis-svæðum sé að ræða.

Hvort lax stoppar þegar hann kemur að nýja farveginum, vegna þess hve grunnur hann er getur aðeins reynslan skorið úr um. Ég tel rétt að biða með aðgerðir varðandi dýpkun farvegsins, allavega fram á næsta sumar, því áin getur dýpkað farveginn í flóðum í vetur eða næsta vor.

Veiðistaður skammt fyrir ofan Flókatunguqil.

Í miklum rigningum haustið 1981 (sept-eða október) hrundi úr veginum og fylltist 50-60 metra langur hylur af stórgrýti. Að sögn var þessi hylur með betri veiðistöðum í ánni.

Sjálfsgagt er að Vegagerðin hreinsi upp úr hylnum.

Sunnðalsá. Í Sunndalsá og í Norðdalsá var sleppt 6000 "sumaröldum" seiðum árið 1981. Samkvæmt upplýsingum Lýðs Magnússonar formanns Veiðifélags Staðarár var 4000 seiðum sleppt í Norðdalsá en 2000 í Sunndalsá, frá ármótum og eitthvað uppeftir. 75 metra langt ræsi var gert í sumar í ánni, en fyrir neðan ræsið og allt niður í ármót var fyllt upp úr árbotninum.

Eins og fram kemur í töflu 1 var rafveitt í ármótum Norðdalsár og Sunndalsár og fyrir neðan ármótin. (rafveiðistöð 1 1982). Eingöngu laxaseiði úr sleppingu 1981 veiddust og þá bara í Norðdalsá og Staðará.

Var þá rafveitt fyrir ofan fyrstu beygju í Sunndalsá, þ.e. ofan við ræsið, en þar var botninn óhreifður og þar hafði sumaröldum seiðum verið sleppt í fyrra. (Sjá rafveiðistöð 2 1982). Ekkert laxaseiði veiddist.

Hitastig ána var mælt kl 13.45 þann 30/8 en næturfrost hafði verið þá um nóttina. Var Norðdalsá 5,8 °C en Sunndalsá 4,8 °C.

Niðurstöður rafveiðanna benda til þess að laxaseiði þrífist illa í Sunndalsá, heldur drepist eða fari niður í Staðará. Erfitt er því að segja til um það hvort batur eigi að greiðast fyrir þessar framkvæmdir, en vegna skorts á rannsóknum fyrir breytingar er þó ekki ósanngjarnt að Vegagerðin bæti um fjórðung seiðanna eða 500 "sumaralin" seiði.

Grugg í ánni vegna framkvæmda meðfram Norðdalsá.

Samkvæmt frásögn Ara Jónssonar og Lýðs Magnússonar hefur áin á stundum verið skollituð í ágústmánuði (og líklega eitthvað framan af septembermánuði).

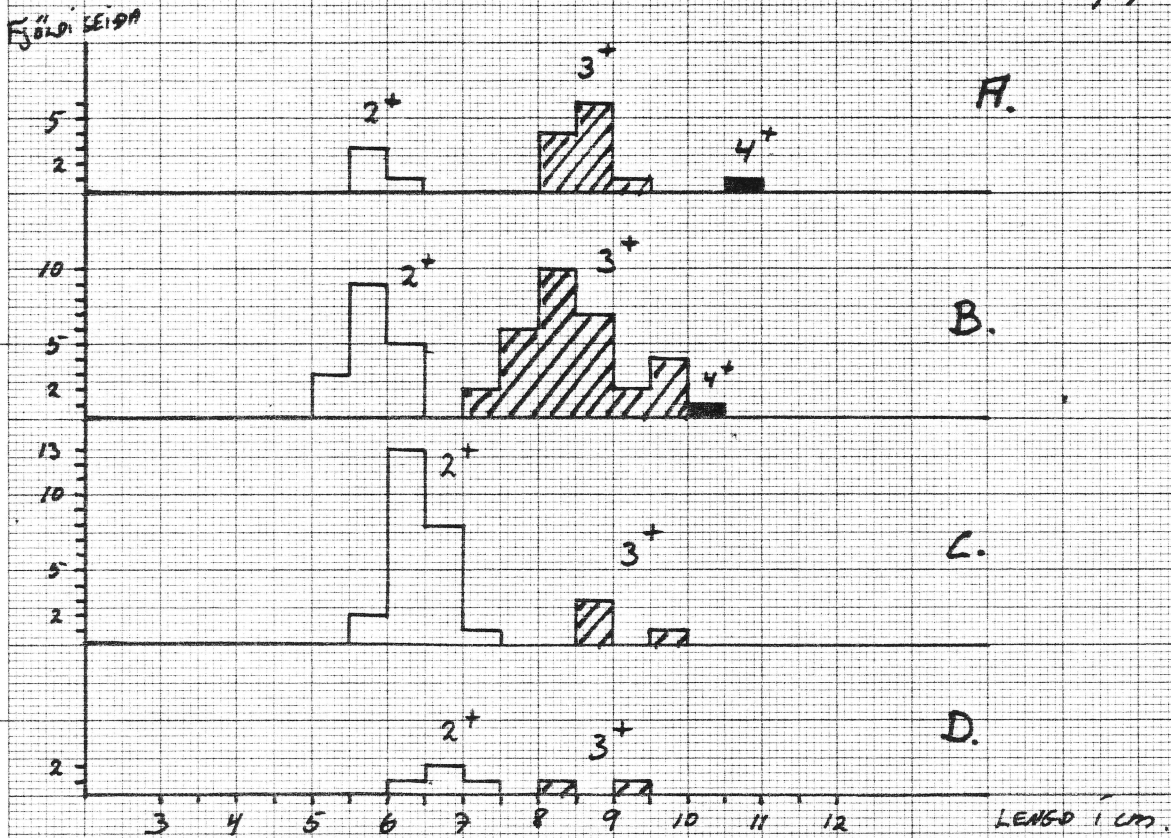
Sunnudaginn 29 september var Staðará tær, enda höfðu starfsmenn Vegagerðarinnar verið í helgarfríi. Strax þegar byrjað var að vinna í ánni á mánudag varð Norðdalsá skollituð. Fyrir neðan "gljúfur" var Staðará þó tær, enda lítið vatn í ánni og mikið af grugginu þá botnfallið.

Undir þessum kringumstæðum hefur áin verið veiðanleg fyrir neðan "gljúfur" en illveiðanleg í gljúfri.

Um kl. 15.00-16.00 byrjaði að rigna og við það varð Norðdalsá mórauð og Staðará skolug öll niður að ósi. Má telja næsta vísit að Staðará hafi verið óveiðanleg undir þeim kringumstæðum. Tel ég rétt að Vegagerðin bæti það fjárhagslega tjón sem leigutakar hafa orðið að þola vegna þessa.

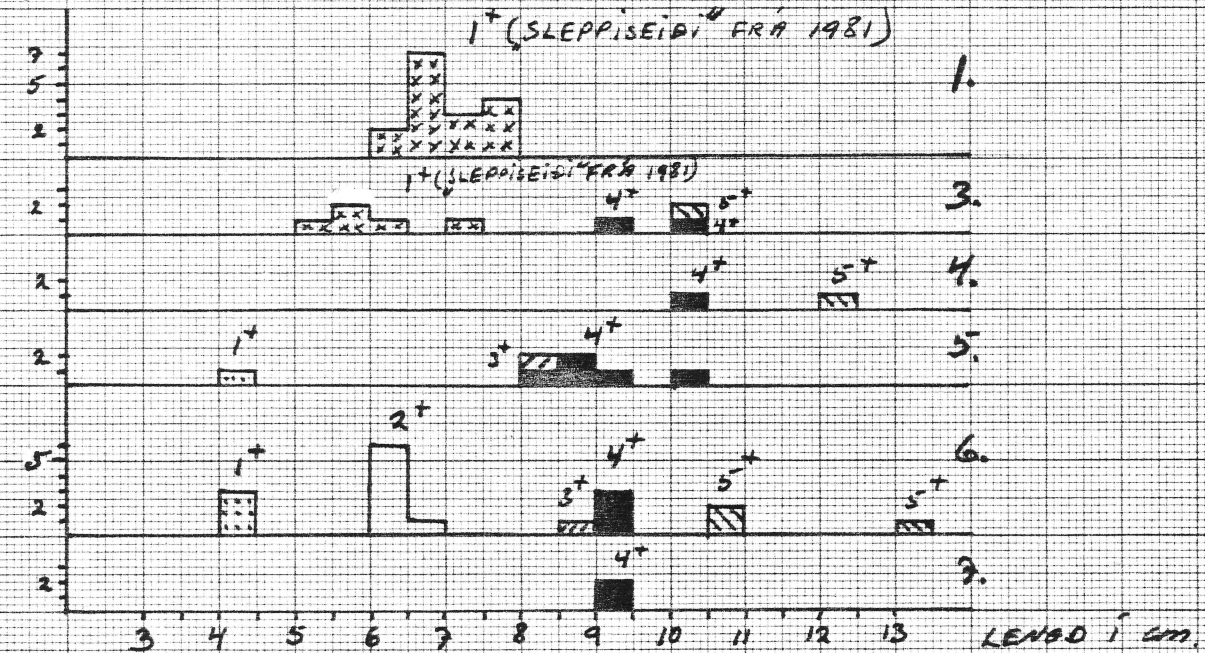
Mynd 1.

23-24/7 1980

Fjöldi seiða

29-30/8 1982

STADARÁ Í STEINGRÍMSFIRÐI: LENGDAR- OG ALDURSDREIFING VEIDDRA LAXASEIÐA ÁRIN 1980 OG 1982.